

УРАХУВАННЯ МАРКЕТИНГОВО-ЕКОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ПРИ ПОБУДОВІ КОНЦЕПЦІЇ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Вступ. Характерною ознакою сучасного етапу розвитку економіки є глибокі перетворення у сфері виробництва, які впливають на механізм функціонування і систему управління господарським процесом. В даний час перед підприємствами України стоїть завдання підвищення конкурентоспроможності, стабільності і стійкості в умовах, які постійно змінюються. Важливу роль у вирішенні цих завдань повинно відіграти впровадження нових форм і методів фінансового менеджменту підприємств.

Дослідження проблематики ринково-екологічних аспектів фінансового менеджменту допомагає вирішенню важливих наукових та практичних завдань, зокрема прискоренню обігу капіталу, поліпшенню ресурсозбереження, охороні довкілля. Проблематиці аналізу ринкових та екологічних складових фінансового менеджменту в останні роки присвячені дослідження й публікації таких вчених як Л.М. Алексеєнко [1], О. Веклич [2], О. Діденко [4], О. Зозульов [5], К. Ілляшенко [6], О.Й. Шевцова [9], П.І. Юхименко [11]. В цих роботах не враховане балансування маркетингових чинників та екологічних переваг при формуванні концепції фінансового менеджменту підприємств. Тому актуальним для науки є екологічно конструктивне господарювання при формуванні концепції політики фінансового менеджменту підприємств.

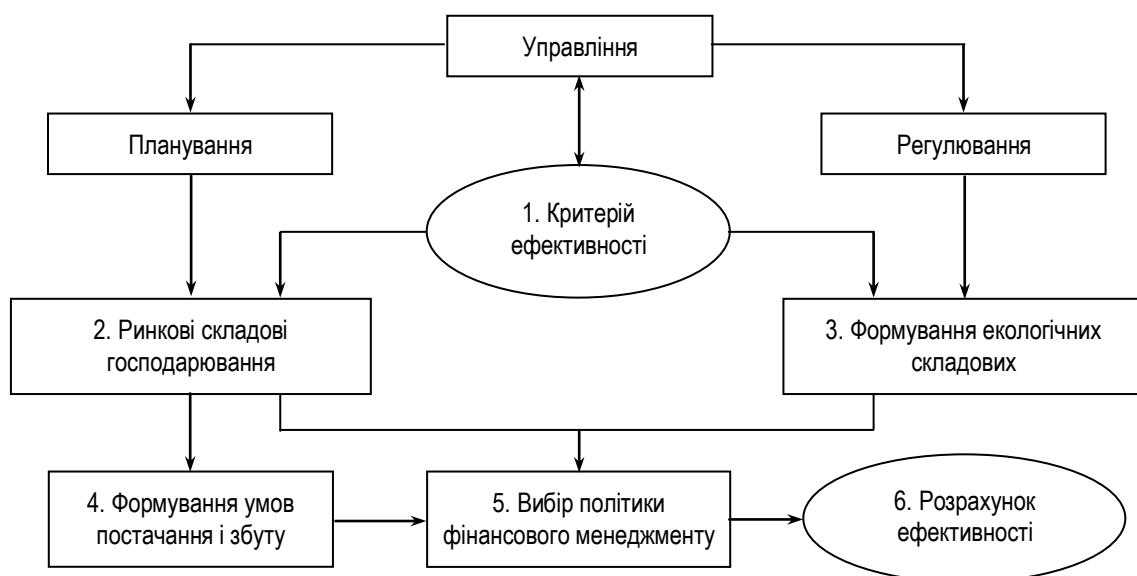
Постановка проблеми. Дана стаття спрямована на вирішення складових проблеми екологоорієнтованого фінансового менеджменту промислових підприємств з урахуванням ринкових аспектів господарювання. З цією метою поставлені такі завдання:

- розвиток екологічних досліджень щодо обігу ресурсів;
- встановлення зв'язку між екологічними виплатами і ефективністю обігу фінансів;
- моделювання умов постачання і продажу в контексті фінансового менеджменту.

Результати. Відомо, що менеджмент являє собою систему управління. Для ефективного здійснення цієї системи на практиці велике значення має реалізація функцій управління, тобто певних видів діяльності. До цього часу не існує єдиного концептуального підходу до розгляду управління капіталом як певного процесу. Очевидно, що цей процес має складатися із серії послідовних дій, які можна назвати його функціями. Оскільки управління капіталом є підрозділом фінансового менеджменту і знаходиться на перетині менеджменту та фінансів, то цьому процесу властиві основні функції обох дисциплін. Отже, функції фінансового менеджменту необхідно розглядати з двох позицій – фінансів і менеджменту. Управління капіталом має двоїсту систему функцій:

- з позиції фінансів – забезпечувальна, розподільча, контрольна;
- з позиції менеджменту – планування капіталу, організація капіталу, фінансове регулювання, мотивація працівників фінансової служби організації, контроль капіталу, а також бухгалтерський облік та фінансово-інвестиційний аналіз організації.

Модель, яку ми пропонуємо, спрямована на вирішення складових проблеми екологоорієнтованого управління капіталом промислових підприємств. Вона передбачає досягнення екологічно зорієнтованого господарювання при управлінні запасами сировини та виробів в процесі операційно-комерційної діяльності і ґрунтується на функціонуванні певних модулів.

Рис. 1. Ринково-екологічна модель фінансового менеджменту промислових підприємств України

Так, *модуль 1* відповідає за побудову критерію ефективності моделі і передбачає мінімізацію шкідливості та оптимізацію витрат:

$$\begin{cases} O_{B3}, T_{B3} \rightarrow \min \\ \frac{dO_{B3}}{dt} < \frac{dPII}{dt} \end{cases}, \quad (1)$$

де O_{B3} – величина капіталу, що вкладений у виробничі запаси, грн.;

T_{B3} – час перебування капіталу у формі запасів сировини, днів;

PII – вартість реалізованої продукції за певний період, грн.;

dt – зміна часового фактора, частка од.

При цьому підмодулі *модуля 2* відповідають за оцінку умов постачання ресурсів. Вони визначають інтервал поставок, ціни, особливості часового аспекту збуту. Також оцінюються ліквідно-рентабельні показники управління оборотним капіталом. Екологічна конкурентоздатність обігу капіталу зіставляє екологічну складову обігу капіталу на досліджуваному підприємстві з аналогічними показниками лідерів ринку. При цьому ми пропонуємо визначити екологічний коефіцієнт оборотності капіталу за формулою:

$$K_{OB}^{екол} = \frac{PII - B_{екол}}{O_{C.P} + B_{екол}}, \quad (2)$$

де $B_{екол}$ – витрати на екологічні заходи, грн.;

$O_{C.P}$ – середньорічна вартість оборотного капіталу підприємства, грн.

Даний показник показує як певна величина реалізованої продукції, за винятком екологічних витрат, здійснює оборот завдяки сумі, що коригується також на екологічні витрати. Далі цей показник слід порівнювати зі значенням лідера на ринку. При цьому формується коефіцієнт екологічної конкурентоспроможності обороту капіталу:

$$\gamma_{EKOЛ} = \frac{K_{об.і}^{екол}}{K_{об.лід}^{екол}}, \quad (3)$$

де $K_{об.і}^{екол}$, $K_{об.лід}^{екол}$ – екологічні коефіцієнти оборотності капіталу підприємства та лідера ринку, обертів/рік.

При цьому, якщо $\gamma_{EKOЛ} > 1$, то підприємство порівняно з лідером належно дбає про природоохоронну діяльність. Це не впливає на менеджмент капіталу, тобто можна не змінювати політику управління.

Важливим елементом формування комплексного характеру моделі є дослідження екологічних аспектів господарювання з основним капіталом, що здійснює *модуль 3*. Підмодулі при цьому відповідають за діагностику токсичності матеріальних ресурсів, що

використовуються, та продукованих виробів. Ми пропонуємо робити це за допомогою аналітичного показника – реалістичного коефіцієнта оборотності складової капіталу:

$$K_{об}^r = \frac{РП * K_{сир}}{Bз^r}, \quad (4)$$

де $Bз^r$ – вартість r -ї складової обігових активів в градації токсична-нормальна, грн.;

$K_{сир}$ – коефіцієнт вкладення сировини при формуванні виробів, часток од.

$$K_{сир} = \frac{Q_{сир}^i}{Q_{ГП}}, \quad (5)$$

де $Q_{сир}^i, Q_{ГП}$ – кількість у натуральному вимірі i -ї сировини та готової продукції, натуральна од.

При цьому ми не забуваємо про співвідношення ваги або умовних одиниць деталей, що актуально для промислової технології. Саме такий коефіцієнт дозволяє диференціювати вкладення певної сировини при формуванні маси готової продукції і отримувати дійсну величину оборотності елемента запасу. Зіставлення оборотності токсичної частини запасів з менш шкідливою їх частиною дозволяє дійти висновку, що за першими повинен бути більш швидкий оборот.

$$\frac{dk_{об}^{шкід}}{dt} > \frac{dk_{об}^{звич}}{dt}, \quad (6)$$

де $dk_{об}^{звич}, dk_{об}^{шкід}$ – зміна коефіцієнта оборотності за звичайними та шкідливими елементами запасів обігових активів, часток од.

Даний модуль також відрізняється моделюванням вартісної оцінки складських витрат, оскільки з урахуванням часової та вартісної різниці будуть різними і витрати з обслуговування. На одиницю шкідливих та звичайних елементів виробничих запасів ці показники необхідно розраховувати у вартісному та натуральному вимірах і проводити їх конкурентне зіставлення. Витрати з обслуговування на одну тону, грн. i -го елемента виробничих запасів пропонується розраховувати за наступною формулою:

$$z = \frac{B_{обсл}}{Q_{сир}^{шкід.i}} \quad (z = \frac{B_{обсл}}{Bз_{сир}^{шкід.i}}), \quad (7)$$

де $B_{обсл}$ – витрати на обслуговування i -го елемента запасів, включаючи певну суму екологічних зборів, грн.;

$Q_{сир}^{шкід.i}$, $Bz_{сир}^{шкід.i}$ – виробничі запаси за і-ю складовою відповідно у натуральному та вартісному вимірі, натуральна од., грн.

Далі ці витрати порівнюються з конкурентами. Якщо вони перевищують їх рівень, то необхідно вживати заходи щодо зменшення екологічних платежів. Тобто визначається індекс конкурентного зіставлення екологічних витрат на запаси:

$$i_{конк.i} = \frac{z_{нідп}}{z_{конк}}, \quad (8)$$

де $z_{нідп.}$, $z_{конк.}$ – екологічні витрати на одиницю речовини або вартості підприємства та його конкурентів, грн.

Один із підмодулів запропонованої системи відповідає за перегляд речовинно-часової структури елементів запасу сировини, виробів, що зберігаються на складах з метою збільшення їх оборотності та зменшення впливу на довкілля. Якщо у формулі (6) оборотність за шкідливими елементами запасів невелика, то необхідно її збільшити. Тобто цільова функція управління шкідливими елементами запасів спрямована на мінімізацію часу перебування їх на складах:

$$F = \sum_{i=1}^n T_{Bzi}, T_{ГПi} \rightarrow \min, \quad (9)$$

де T_{Bzi} , $T_{ГПi}$ – час перебування оборотного капіталу відповідно у формі виробничих запасів та готової продукції, днів.

В Україні кошти, що надходять до бюджету від природокористування, обліковуються на базі маси (обсягів) викидів забруднюючих речовин, відходів та ін. До викидів призводить і маса токсичних речовин, яка зберігається на складах, тому природно було б враховувати при розрахунках екологічних внесків і кількість шкідливих речовин, площу їх зберігання, Це – наші пропозиції щодо коректив екологічного законодавства.

Модуль 4 керує встановленням оптимальних умов постачання і збуту. На наш погляд, потрібно відмовитися від поточного та страхового запасу. А підготовчі та транспортні запаси повинні бути на такий період часу, щоб, ґрунтуючись на технологічній необхідності, забезпечити виробництво. по суті це вже будуть не запаси, а технологічно обумовлена кількість матеріалів. Вважаємо за необхідне запровадити на підприємствах хімічної галузі форми поставок сировини і збуту продукції “just in time”, тобто робота “з колес”. Це означає, що тільки-но отримана партія сировини відразу ж використовується у виробництві, що призведе до зменшення кількості

токсичної частини запасів і апріорі шкідливих викидів у навколишнє середовище.

При цьому встановлення договірних відносин з j -м поставщиком i -ї сировини здійснюється завдяки використанню функції вибору постачальника (такий підхід повинен бути і до реалізації):

$$F_{пост} = \sum_{i,j=1}^n \alpha * P_{ij} \rightarrow \min, \quad (10)$$

де P_{ij} – ранг j -го поставника i -ї сировини, од.,

α , – вагомість відповідної складової функції, часток од.

Модуль 5 визначає пріоритети політики фінансового менеджменту. Враховуючи важливу роль фактору співвідношення постійної і змінної частин оборотного капіталу, пропонуємо зробити базисний аналіз цього поняття. Далі маючи науково обгрунтоване уявлення про варіювання оборотного капіталу можна встановити оптимальні методичні підходи до формування політики управління фінансуванням на конкретному підприємстві.

Пропонується визначати в середньому частку умовно постійної частини оборотного капіталу протягом заданого періоду:

$$\alpha_{УПОБ.К} = \frac{O_{ПОСТ}}{O_{ПОСТ} + \bar{O}_{ВАР.ХР}} * \gamma, \quad (11)$$

де $O_{ПОСТ}$ – значення постійної частини оборотного капіталу, грн.

$\bar{O}_{ВАР.ХР}$ – середня хронологічна величина оборотного капіталу, що змінюється:

$$\bar{O}_{ВАР.ХР} = \frac{0,5O_{ВАР1} + O_{ВАР2} + \dots + 0,5O_{ВАРn}}{n-1}, \quad (12)$$

де $O_{ВАР1}, O_{ВАРn}$ – варіанти значень змінної частини оборотного капіталу за певний період.

В методиці побудови формули також використовується γ – коефіцієнт належності бізнесу до сезонних коливань. Причому $0,6 < \gamma < 0,9$ – високі сезонні коливання, $0,9 < \gamma < 1,1$ – помірні сезонні коливання, $1,1 < \gamma < 1,5$ – слабкі сезонні коливання. Якщо конкурентоздатність обороту капіталу позитивна, на ринку існує достатній рівень конкуренції і підприємства характеризується високою ресурсомісткістю, потрібно застосовувати агресивну політику фінансування та послаблену інвестиційну політику управління капіталом. Якщо перелічені категорії будуть мати протилежні значення, слід застосовувати консервативну та обмежену політику фінансування та інвестування капіталу.

Модуль 6 керує розрахунком економічного ефекту, який полягає у прискоренні обігу капіталу та зменшенні екологічних відрахувань:

$$Ef = \Delta O_{B3} + \Delta O_{ГП} + \Delta Zб_{екол} - B_{суз} - B_{ек.мод} , \quad (13)$$

- де ΔO_{B3} – вивільнення капіталу, що інвестований в запаси, грн.;
- $\Delta O_{ГП}$ – зменшення готової продукції як елемента активів, грн.;
- $\Delta Zб_{екол}$ – зміна суми екологічних внесків, грн.;
- $B_{суз}$ – витрати на створення належних умов зберігання запасів, грн.;
- $B_{ек.мод}$ – витрати на екологічну модернізацію елементів ОВФ, грн.

Впровадження ринково-екологічної моделі фінансового менеджменту промислових підприємств на Дніпропетровському лакофарбовому заводі при умові функціонування на вітчизняних ринках лакофарбової продукції відбувається: при наявності задовільного економіко-правового забезпечення, розвинутої конкуренції; нарощуванні загального коефіцієнта екологічної конкурентоспроможності обігу капіталу до 1,1; індексі конкурентного зіставлення екологічних витрат на запаси 0,954. Це при дилерських схемах розподілу дозволяє зменшити екологічні витрати на 10-12 %, що за прогнозами призведе до збільшення реалізації на 12,5-14,8 %.

Висновки. Отже, теоретичне обґрунтування та практична реалізація запропонованої ринково-екологічної моделі фінансового менеджменту промислових підприємств дозволяє здійснювати екологічно конструктивне господарювання, зумовлює зменшення негативного впливу на довкілля та прискорення обігу матеріальних запасів і готових виробів на підприємствах промисловості. При стратегічній реалізації екологічного підходу можливе зменшення величини матеріальних запасів, підвищення якості незавершеного будівництва, тобто зниження ресурсомісткості бізнесу, підвищення конкурентоспроможності продукції. Таким чином, консервативна інноваційно орієнтована політика управління капіталом в промисловості є найбільш прийнятною.

Список літератури

1. Алексеєнко Л.М. Фінансовий капітал в економічній системі держави // Фінанси України. – 2005. – №9. – С. 7-12.
2. Веклич О. Сучасний стан та ефективність економічного механізму екологічного регулювання // Економіка України. – 2003. – №10. – С. 62-70.
3. Войчак А.В., Камишніков Р.В. Конкурентні переваги підприємства: сутність і класифікація // Маркетинг в Україні. – 2005. – №2 – С. 50-53.
4. Діденко О. Системні основи екологізації природокористування // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія Економіка. – 2003. – №66-67. – С. 102-105.

5. Зозульов О. Про посилення конкурентних переваг підприємства // Економіка України. – 2003. – №8. – С. 33-37.
  6. Ілляшенко К. Управління екологічними витратами на підприємствах // Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Серія Економіка. – 2003. – №64-65. – С. 55-57.
  7. Орлов О.А., Рясних Є.Г. Теорія і практика використання операційного важеля // Фінанси України. – 2002. – №4. – С. 3-12.
  8. Терещенко О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства // Економіка України. – 2003. – №8. – С. 38-44.
  9. Шевцова О.Й., Касян С.Я. Вдосконалення управління оборотним капіталом в промисловості за рахунок моделювання маркетингових розрахунків // Економіка: проблеми теорії та практики. Випуск 178. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2003. – С. 99-106.
  10. Шклярчук С. Проблеми та перспективи розвитку фінансових ринків // Маркетинг в Україні. – 2001. – №1 – С. 30-31.
  11. Юхименко П.І. Сучасні тенденції та стратегія фінансової політики України // Фінанси України. – 2005. – №10. – С. 101-110.
  12. Brigham Eugene F. Fundamentals of Financial Management. Sixth Edition. – N. – Y.: The Dryden Press, 1998. – 950 p.
- Отримано 25.11.2005

Касян С.Я. Урахування маркетингово-екологічних чинників при побудові концепції фінансового менеджменту на промислових підприємствах / С.Я. Касян // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / УАБС НБУ. - Суми, 2006. - Вип. 15.- С. 318-325.